

Skirta Lietuviškos Biblijos 400 metų

Gerbiamasis Profesoriau, kuo Lietuvių kalbos institutas šiemet džiugina skaitytojus, Vilniaus knygų mugės lankytojus?

Lietuvių kalbos instituto leidykla, vadovaujama Jolantos Zabarskaitės, išleido Jono Bretkūno kompaktinį diską *Lietuviškai Biblijai – 400 metų*. Projektą rėmė LR kultūros ministerija. Diskas skirtas moksleiviams, mokytojams ir plačiajai visuomenei. Joje rasime informacijos apie pirmą lietuvišką Bibliją. Veikalo rankraštis, saugomas Vokietijoje, buvo tik dviem savaitėms atvežtas į Vilnių iš Berlyno slaptojo Prūsijos archyvo. Diske daug paties J. Bretkūno tekstų, taip pat populiarių tekstų apie jį, vietovių, kur J. Bretkūnas gyveno, dirbo, vaizdų. Dešinėje lapo pusėje pateikiama iliustracija, kairėje – aiškinamasis tekstas. Noriu pabrėžti, kad specialistai naujoje plokštelėje ras originalių J. Bretkūno rankraščių, laiškų, nuotraukų. Tai ir mokslo žmogui, specialistui svarbus šis mūsų Instituto darbas.

Iki lietuviškosios Biblijos 400 metų minėjimo sukakties Lietuvoje nedaug kas be specialistų žinojo apie šį didžiulį Jono Bretkūno darbą. Dabar tą rankraštį Lietuvos žmonės pamatė. Moksleiviams, mokytojams, studentams dabar ir kompiuteryje apie šią Bibliją susirasti duomenų, ją pamatyti – labai patogu.

Žodžiu, šiame diske skaitytojas ras ne informacijos apie jubiliejinį renginį, kaip galbūt kai kurie įsivaizduoja, bet pamatys nuotraukų, originalių tekstų, kurių Lietuvos bibliotekose šiaip jau nepavyktų rasti. Norintis galės tuos tekstus šifruoti, tyrinėti.

Kiek iš viso kompaktinių diskų jau parengė Lietuvių kalbos institutas?

Ko gero, šis jau ketvirtas.

Frazeologijos žodyno autoriams – Lietuvos mokslo premija

Neabejoju, kad pakomentuosite ir tokį reikšmingą Instituto darbuotojų veikalą, kaip Frazeologijos žodynas. Juk šio veikalo autoriai apdovanoti 2002 m. Lietuvos mokslo premija. (Ji buvo įteikta kovo 7 dieną.)

Tai viena iš perkamiausių Instituto knygų. Žodynai dažniausiai noriai perkami. *Frazeologijos žodynas* buvo eksponuojamas ir pernykštėje Vilniaus knygų mugėje, čia vyko ir jo pristatymas visuomenei. Tačiau šiemet šis veikalas kelia dar didesnę susidomėjimą, kadangi autorių kolektyvui – Jonui Paulauskui, Irenai Ermanytei, Gertrūdei Naktinienei ir Zitai Šimėnaitei – skirta Lietuvos mokslo premija.

Beje, konkurencija buvo didelė – 3 premijos skirtos iš 6 pretendentų. Juk ne paslaptis, jog mokslo valdininkai kartais pasako, kad žodynai – tai ne mokslas, o jei ir mokslas – tai tik taikomasis, žodžiu, nėra čia ko vertinti kartu su fundamentiniais mokslo darbais. Dėl to kio požiūrio Lietuvių kalbos institutas labai nukencia, nes turime daug žodynų rašytojų, apskritai tai labai svarbi Instituto veiklos sritis.

Kaip Jūs galite atsikirsti tokiam netoliaregiškam požiūriui?

Atsikirsti galime kad ir tuo, jog už *Frazeologijos žodyną* gavome premiją. Lietuvos mokslo premijų komitetas, kurį sudaro mokslininkai, nusprendė, jog tai reikšmingas mokslo darbas. Mokslininkai, ne kas kitas, balsavo, kad šio Žodyno kūrėjams būtų skirta Lietuvos mokslo premija.

Jau reikėtų, kad greta kalbininko dirbtų informatikas (1)

Po Tarptautinės Vilniaus knygų mugės atidarymo Lietuvos parodų centre *Litexpo* prie Lietuvių kalbos instituto stendo pakalbinome šio Instituto direktorių prof. Giedrį Subačių. Gerą dingstį šiai publikacijai suteikė ir tai, kad balandžio pradžioje bus atidaryti naujieji Lietuvių kalbos instituto rūmai Antakalnyje. Tai ir laukiama įkurtuvių. Su Instituto direktoriumi prof. Giedriumi SUBAČIUMI bendravo Gediminas Zemlickas.

Lietuvių kalbos instituto direktorius prof. Giedrius Subačius, pavaduotoja ir Instituto leidyklos vadovė dr. Jolanta Zabarskaitė (kairėje) ir Instituto mokslinė sekretorė dr. Daiva Atkočaitė

Žinoma, rašant tokį *Žodyną* yra daug taikomojo pobūdžio darbo, bet tie specialistai turi būti labai aukšto lygio, jie turi išmanyti viską: kirčiavimą, visas tarmes ir panašiai. Neišmanantis tokių dalykų pridarys daugybę klaidų. Kitos krypties kalbininkui gali pakakti gerai išmanyti vieną tarmę, kitam gal pakaktų ir bendrinės kalbos, tačiau ne žodynininkui. Tokia kvalifikacija ne taip lengvai pasiekama.

Palyginti su mūsų kaimyniniais kraštais, kaip dabar mes atrodome, kad ir frazeologijos darbų kryptyje? Latviai ir estai ar turi tokius frazeologijos žodynus?

Vis dėlto tokio *Žodyno* jie neturi. Pastarojo mūsų veikalo pagrindas buvo didžioji *Lietuvių kalbos žodyno* kortoteka, kur saugoma per 5 mln. kortelių. Taip pat *Frazeologijos žodynas* labai poetiškas, nes į jį sudėti vaizdingi pasakymai. Kitaip sakant, sukaupti ir panaudoti lietuvių kalbos perlai iš senųjų raštų, tarmių ir kitų šaltinių.

Ar greit sulauksime žodynų elektroninių variantų

Kada turėsime Frazeologijos žodyno kompaktinę plokštelę?

Gal kada ir turėsime, neabejoju, kad ateis metas. Kompiuterių raidos specialistai nusiteikę optimistiškai ir tvirtina, kad po 20 metų visas planetos kultūros paveldas bus internete. Tik klausimas, už ką ir kiek reikės mokėti, o ką galėsime naudoti nemokamai. Šią perspektyvą turime galvoje.

Vadinasi, greta žodynininko, kalbininko jau turi dirbti ir informatikas?

Taip jau ir vyksta. Dirbame kartu su informatikais: štai Valdas Ožeraitis iš Matematikos ir informatikos instituto mums daug padeda, turime programuotoją Vytautą Zinkevičių, kompiuteristą Raimundą Čepą.

Ar bent kiek pajudėjo didžiojo Lietuvių kalbos žodyno elektroninės versijos kūrimo darbai?

Elektroninę tokio *Žodyno* versiją tikrai turėsime, bus visai kita 20 to *Žodyno* tomų dimensija. Kol kas darome to žodyno duomenų bazę, tad kasmet bus galima *Žodyną* papildyti.

Ar elektroninis Žodyno variantas kuo nors skirsis nuo to, ką turime knygose?

Dabartinis elektroninio *Lietuvių kalbos žodyno* variantas būtų panašus į knyginių variantą. Toks pirmasis elektroninis Lietuvių kalbos žodyno variantas dabar rengiamas labai intensyviai, ir po metų kitų turėtų pasiekti skaitytoją.

Tačiau būtų idealu, jei laikui bėgant sugebėtume padaryti štai kokią versiją: paspaudi kompiuterio mygtuką ir ekrane pasirodo kortelė, kurioje užrašyta paties Kazio Būgos ranka ar pateikti pavyzdžiai iš, tarkime, Antano Smetonos raštų. Matai faksimilę, pradinį dokumentą – mokslininkams tai būtų labai svarbu. Juk kortelės kartais užrašytos

tarmėmis, autentiška senų raštų kalba, o *Žodyne* – jau bendrinė kalba. Mažytė paklaida iš tarminio teksto atstatant į bendrinę kalbą visada tikėtina, o originalaus užrašymo atkurti skaitydamas *Žodyną* juk negali. Kortelės nuotrauka mums iš karto pateiktų šaltinį.

Vadinasi, toks elektroninio *Žodyno* variantas jau leistų naudotis ir kortoteka, kuri dar didesnis lobis ir už *Žodyną*. Kortoteka – tai dokumentas, šaltinis, iš kurio rašytas *Žodynas*. Juk interpretacijų gali būti įvairių, o tyrėjui svarbu grįžti prie pradinio vieno ar kito žodžio šaltinio.

Nemanau, kad toks elektroninio *Žodyno* sumanymas greitai įgyvendinamas. Turėti ir *Žodyną*, ir lengvai prieinamą kortoteką, kol kas tik svajonė. Bet juk nuo jos viskas ir prasideda.

Išleidę Lietuvių kalbos žodyno XX tomą, užbaigėte šimtą metų trukusį projektą. Ar nepasijutote lyg netekę svarbaus savo veiklos orientyro?

Stengiamės, kad to nebūtų. Vis dėlto tas *Žodynas* yra amžinas, lietuvių kalbos leksika mūsų duomenų bazėje pildoma nuolat ir šis darbas nenutrūksta. 20 *Žodyno* tomų – tarsi mūsų nuolat kintančios leksikos skerspjuvis.

Apie kartų kaitą

Ar Lietuvių kalbos institute vyksta kartų kaita? Jeigu pamažu iš aktyvaus darbo traukiasi mūsų kalbotyros korifėjai, tai kas juos keičia? Ar vyresniosios kartos patirtis perduodama tiems žmonėms išeinant į užtarnautą poilsį?

Gražus klausimas. Gana daug žmonių iš instituto išėjo į pensiją, bet stengiamės jų visiškai nepaleisti. Šie korifėjai – tai žmonės turintys didžiulę patirtį, jų mokslo darbas labai reikalingas, todėl pagal autorines sutartis tie žmonės ir rašo, ir dirba. Štai prof. Vytautas Ambrazas dabar rašo didelį veikalą – *Lietuvių kalbos istorinę sintaksę*. Tokio dar neturėjome. Buvo daug straipsnių, bet vieno apibendrinančio darbo dar nėra.

Dr. Jonas Paulauskas taip pat pasirašęs tokią sutartį, bet kasdien ateina į institutą ir nuoširdžiai dirba. Panašiai bendraujame ir su Kazimieru Morkūnu, Aloyzu Vidugiriu, Algimantu Sabaliausku, Adele Valeckiene, Nijole Sližiene. Tai mūsų kalbos mokslui ypač nusipelnusių mokslininkų pavardės. Pavyzdžiui, A. Valeckienė dabar rašo lietuvių kalbos skyrybai skirtą darbą. Kartu su N. Sližiene ši kalbininkė prieš daug metų parengė visiems reikalingą knygą *Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba*, kurią dabar sunku gauti. A. Valeckienė šią spragą užpildys. N. Sližienė rašo *Valentinguomo žodyno* 3 tomą, nagrinėja, kaip veiksmožodžiai jungiasi su kitais žodžiais. Ji rengia ir *Lietuvių kalbos rašyba*. A. Sabaliauskas toliau tęsia *Lietuvių kalbos tyrimo istoriją*, jau rengia trečiąjį tomą.

Tikriausiai properša tarp mūsų didžiųjų autoritetų ir jaunimo pernelg didelė?

Properšos esama, bet vyresniosios kartos potencialas ir patirtis naudojama. Vieną kitą vilčių teikiančių jauną žmogų kviečiamės į institutą, siūlome stoti į doktorantūrą. Taip bandome išlyginti ir properšą, apie kurią užsiminėte. Labai svarbu išlaikyti pusiausvyrą tarp jaunimo ir vyresniosios kartos. Universitetams lengviau, jie gabesni baigusį studentą gali pasilikti, o mes turime ieškoti kitur.

Bus daugiau

Lietuvių kalbos instituto direktorius Giedrius Subačius pasirašo ant Lietuvių kalbos žodyno XX tomo LR Seimo nariui Česlovui Juršėnui; kairėje Greifsvaldo universiteto Baltistikos katedros vedėjas prof. Jochenas Dietrichas Rangė